

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Щодня життя пропонує нам такі ситуації, що вимагають з нас певних рішень: інколи – простих, а іноді – не зовсім: як заощадити, не втрачаючи якості життя, кого обирати на наступних виборах, де зберігати заощадження, як знайти улюблену роботу з гідною оплатою тощо. Щоб обрати найкраще з рішень, слід увімкнути критичне мислення – це особливо результативний спосіб.

Критичне мислення — це наукове мислення, суть якого полягає в ухваленні ретельно обміркованих та незалежних рішень. Головним чином йому притаманні такі властивості, як усвідомленість та самовдосконалення [1].

З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Цим мисленнєвим операціям можна і необхідно навчати, а далі – вдосконалювати їх.

Інтерес до критичного мислення як освітньої інновації з'явився в Україні, як і в інших пострадянських державах, близько десяти років тому. Натомість в освіті США і Канади цей напрям сучасної освіти розвивається вже майже півстоліття. Значна кількість ідей і положень цього напрямку витримали перевірку часом і сьогодні потребують поширення і запровадження у наших школах. Критичне мислення починалось як перехід від навчання, орієнтованого переважно на запам'ятовування, до навчання, спрямованого на розвиток самостійного свідомого мислення. Важливим аспектом критичного мислення є його відповідність вимогам демократизації освіти. Воно є дієвим способом виховання демократичного менталітету громадян: як учнів, так і вчителів [2].

Сьогодні критичне мислення закріпилось у школах та університетах. Розуміння самого терміна «критичне мислення», яке є досить різноманітним у різних авторів. На думку М. Ліпмана, критичне мислення – це вміле відповідальне мислення, що дозволяє людині формулювати надійні вірогідні судження, оскільки воно засновується на критеріях, є таким, що самокоригується. Виділяється шість ключових елементів критичного мислення:

1. Вмілість мислення означає, що воно передбачає володіння певними прийомами, які в сукупності створюють перевірену на практиці ефективну методологію опрацювання інформації.

2. Відповідальність передбачає, що людина, звертаючись до інших, усвідомлює обов'язок надавати слухачам чи читачам доводи і приклади у відповідності з прийнятими стандартами. Або, якщо ці стандарти її не

влаштовують, піддавати їх сумніву за допомогою переконливої аргументації. Вона готова до того, що надані доводи будуть предметом розгляду фахівців у цій галузі й їхні судження треба буде врахувати у подальшому.

3. Формулювання самостійних суджень як продукт критичного мислення означає, що воно спрямовано на творчу мисленнєву діяльність, а не на репродуктивне мислення, що базується на жорстких алгоритмах і стереотипах. Творчий підхід є необхідним у ситуаціях порівняння різних суджень і визначення альтернатив на основі врахування пріоритетів, чинників, що обумовлюють істинність та вірогідність інформації в цілому й висловлених суджень зокрема.

4. Дуже важливими є критерії, до яких апелює, на які спирається критичне мислення. Критерії - це положення, на які спирається критично мисляча людина, оцінюючи ідеї в процесі їх аналізу чи критики. М. Ліпман вважає такими критеріями, наприклад: стандарти, закони, підзаконні акти, правила, регламенти, керівництва, інструкції, приписи поведінки, вимоги, умови, обмеження, конвенції, норми, домовленості про уніфікацію, принципи, передбачення, дефініції, ідеали, цілі, наміри, результати перевірки, експериментальні дані, методи, процедури та ін. Так, дослідження учнів, проведене у рамках певного предмета, має відображати (враховувати) головні поняття і методи в цій науці або кількох суміжних науках.

Критично мисляча людина повинна ясно уявляти структуру власної аргументації. А її міркування, суттєві для конкретного дослідження, мають бути доступні для аудиторії. Проте критерії не мають абсолютизуватись, у процесі критичного мислення вони можуть бути піддані сумніву, змінені або навіть замінені іншими.

5. Самокорекція потребує, щоб людина використовувала критичне мислення як метод, звернений на її власні судження з метою їх виправлення чи покращення. Мисляча людина постійно піддає власні мисленнєві процеси рефлексії, використовуючи при цьому суттєві критерії і процедурні норми.

6. Використання загальних критеріїв не виключає уваги і чуйності до контексту. Адже загальні критерії мають обов'язково перевірені на відповідність і на можливість зміни у кожному конкретному випадку. Критично мисляча людина розуміє критерії у зв'язку із контекстом їх використання і допускає інші альтернативи, що відповідають ситуації [3].

Все зазначене потребує врахування й того, що критичне мислення завжди діалогічне, тобто передбачає дискусії, зокрема між тими, хто навчаються, в яких висуваються критерії, ідентифікуються і обговорюються контексти, а мисленнєвий процес у цілому піддається оцінюванню.

Звичайно, як і будь-яка інновація в освіті, процес асиміляції критичного мислення на українському ґрунті буде успішним тільки якщо ми не будемо абсолютизувати його та розглядати у відриві від інших теорій навчання, спрямованих на розвиток особистості.

Список використаних джерел

1. <https://uk.wikipedia.org>

2. Липман М. Рефлексивная модель практики образования // Lipman M. *Thinking in Education*. — Cambridge, 1991. — 7—25.

3. Петунин О. В. Проблема познавательной самостоятельности школьников в отечественной педагогике / Петунин О. В. // *Инновации в образовании*. — 2004. — № 6. — С. 62-77